

**ЖОГОРКУ КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНА АНГЛИС ТИЛИН ОКУТУУ
ПРОЦЕССИНДЕ КОЛДОНУЛУУЧУ ДОЛБООРДУК ЫКМАНЫН
ОКУУЧУЛАРДЫ ШЫКТАНДЫРУУГА ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ**

**ВЛИЯНИЕ МЕТОДА ПРОЕКТОВ, ИСПОЛЬЗУЕМОГО В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ
АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТАРШЕКЛАСНИКОВ, НА МОТИВАЦИЮ
УЧАЩИХСЯ**

**THE EFFECT OF THE PROJECT METHOD USED IN THE PROCESS OF
TEACHING ENGLISH TO HIGH SCHOOL STUDENTS ON STUDENT
MOTIVATION**

Аннотация- макала жогорку класстын окуучуларына англис тилин окутуу процессинде билим беруунун сапатын жогорулатуу максатында колдонулуучу долбоордук ыкманын түрлөрү, этаптары жана алардын окуучуларды шыктандырууга тийгизген таасирлери менен колдонуунун актуалдуулугун негиздөөгө арналган.

Аннотация- статья посвящена обоснованию о процессе обучения английскому языку старшеклассников он предназначен для обоснования актуальности применения с помощью типов, этапов проектного метода, используемых для повышения качества образования, и их влияния на мотивацию учащихся.

Annotation- The article is devoted to the substantiation of the process of teaching English to high school students. It is intended to substantiate the relevance of the application using the types, stages of the project methods used to improve the quality of education, and their impact on student motivation.

Түйүндүү сөздөр: долбоордук ыкма , көндүмдөр , мотив, мотивация, денгээл , билимдер, билгичтиктер, натыйжалуу, активдүү

Ключевые слова: проектный метод, навыки, мотив, мотивация, уровень, знания, навыки, эффективность, активность.

Key words: project method, skills, motive, motivation, level, knowledge, skills, efficiency, activity

Мезгил өткөн сайын методикалык-теориялык илимдердин мазмуну өзгөрүп, илимий таанып-билүүнүн методдору өркүндөдү. Инсанга багыттап окутуу концепциясынын негизинде билим берүү системаларында вариативдүүлүк принциби күч алып, педагогикалык закон-ченемдерди модернизациялоого жана автордук окуу пландарын, программаларын түзүүгө мүмкүнчүлүк берди. Натыйжада педагогикалык технологияларын, методдорун жаңы идеяларын, табылгаларын жана жетишкендиктерин, инновациялык окутууну жана башка, окуу тарбия процесстеринде тажрыйбалоо мүмкүнчүлүктөрү турмушка ашырылды.

Мындай өзгөрүүлөр билим берүүнүн баардык баскычтарында окутуунун өндүрүштүк эффективдүүлүгүн көрсөтүү менен окумуштуулардын изилдөө объектисин түзүүдө. Мектеп окуучуларынын окуу курсу боюнча билгенин сабаттуулук менен чагылдырып айтып берип, билимдерин практикада колдонуп жана толуктап турушу үчүн аларды окуу процессинин активдүү катышуучусу болууга, шыгын ойготууга багыттаган окутуунун методдорун кеңири пайдалануу зарыл. Заман талабына шайкеш окутуунун активдүү методдорунун бири болуп долбоордук ыкмасы эсептелет. Долбоордук ыкмасынын

негизинде реалдуу ишмердиктин имитациялык модели жатат. Долбоордук ыкманын катышуучулары моделдештирилген шарттарда ролдорго бөлүнүшөт жана көрсөтмөгө ылайык берилген иш аракетти аткарышат.

Улуу чех педагогу Я.А. Коменский моделдештирилген ролдор окуучунун ишмердүүлүгүндөгү табиятына, шыгына жана кызыкчылыгына жооп берген зарыл форма катары эсептеп: «долбоордук ыкма— окуучунун бардык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүргөн олуттуу аңсезим ишмердүүлүгү; анда курчап турган чөйрө жөнүндө түшүнүктөр кеңейет жана байыйт, сөз байлыгы өнүгөт; биргелешкен ишмердүүлүктө бала курдаштары менен жакындашат жана шыктанат», – деп баса белгилеген [88, 100-б.].

Ар кандай ыкмаларды иштеп чыгуу жана уюштуруу боюнча педагогикалык-психологиялык изилдөөлөр Н.К.Ахметов, М.М.Бирштейн, Н.В.Борисова, А.А.Вербицкий, Ю.В.Геронимус, С.Р.Гидрович, С.В.Емельянов, В.М.Ефимов, С.Э.Иманкулова, Д.Н.Кавтарадзе, Ю.Д.Красовский, И.В.Кузьмин, В.Я.Платов, В.И.Рыбальский, Н.Ф.Талызина [25,37,40,45,52,54,65,68,76,79,92,97,118,126,137] ж.б. көптөгөн окумуштуулардын эмгектеринде чагылдырылган.

Д.Б. Элькониндердин [194] эмгектеринде алдынкы усулдардын алгылыктуу жактары баса корсотулуп, окуучулардын тентуштары менен өз-ара карым-катнаш жасоого, социалдык активдүүлүккө жана өзүн коомдук мамилелердин субъектиси катары кароого муктаждыктары бар экендиги белгиленет.

Долбоордук ыкмалардын дидактикалык мүмкүнчүлүгүн кыргыз окумуштуулары А. Алимбеков [9], Х.Ф. Анаркулов [12], Н.А. Асипова [18], А.Т. Аттокуров [20], А.В. Волкотрубова [40], Т.А. Джороев [58], А.Т. Исакова [77], Э.М. Мамбетакунов [107], А.Ж. Муратов [115],

М.Л. Мухарова [117], С. Токторбаев [161], С.К. Рысбаев [143], Т.Э. Уметовдор [165] И.Б.Бекбоев, Г.А.Жутанова, С.Э.Иманкулова [16,18,24,32,70,76] ж.башкалар дагы ар тараптан изилдешкен.

Окумуштуу педагог И.Б.Бекбоев бул жөнүндө төмөндөгүдөй деп жазат: “Интерактивдүү методдор окутууга инсандык мүнөз берет, ошондуктан, окутуу процессинде бул ыкмаларга артыкчылыктуу маани берүү керек, ансыз окутуу сезимталдуу эмес, супсак болот!” [33, 340б.].

А.А.Алимбеков болсо: “Интерактивдүү усулдар бул билим алуучулардын акылын, билимин, логикалык жана чыгармачылык ой жүгүртүүсүн ар тараптан өстүрүүчү ыкма”, [16, 40-б.]”деп белгилейт. Бирок, жогоруда аталган окумуштуулардын эмгектеринде орто мектептерде окуу предметтерин окутууда бул усулдарды колдонуу маселеси каралган эмес. Заманбап билим берүүдө долбоордук ыкмаларды колдонуу жолдору, аны уюштуруунун теориялык жана методикалык негиздеринин жана ыкмаларынын жетиштүү деңгээлде иштелбегендиги төмөнкүдөй карама-каршылыктарды пайда кылды: б.а.салттуу окутуу ыкмасы билим берүүнүн орто деңгээлине багытталган. Маселе, орто мектептердеги предметтердин стандарттуу берилиши балдардын окууга болгон кызыгуусун жоготууга алып келет. Алар "керек" деп мектепке бара беришет. Ошол эле учурда, балдар ата-энелеринен мактоо алуу үчүн жакшы баа топтоого аракет кылышат. Орто мектептеги долбоордук ыкма окуучулардын негизги сабактарга болгон кызыгуусун арттырууга багытталган. Мындай ыкманын артыкчылыгы катары төмөнкүлөрдү эсептөөгө болот:

- Окуучу ачык суроо, көйгөйдү же талапты коюуга далалат кыла алат;
- жаңы жолдорду издөө, адамдар менен байланышты түзө аракеттенет;
- маселени чечүү үчүн зарыл болгон маалыматты чогултуу үчүн аракеттенет;

▪ негизделген тыянактарды чыгарууга жана критерийлер тууралыгын текшерүүгө оюн бура ала алат;

▪ абстракттуу ой жоруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу менен шыктанат.

Жогорку класстын окуучуларына англис тилин окутуу процессинде колдонулуучу долбоордук ыкманын эн негизги деп эсептелген баштапкы максаты- окуучулардын окууга кызыгуусуна жана шыктануусуна түрткү берүү. Көңүл ачуучу сабактардын жүрүшүндө окуучунун чыгармачыл инсандыгы калыптануу менен, алынган билимдерин тутумдаштырууга, келечекте ар кандай маселелерди чечүүдө колдонууга үйрөтүү.

Ошону менен бирге окуучуларда өз алдынча ой жүгүртүү, жөнөкөй маселелерди сырттан жардамсыз чечүү жөндөмүн калыптандыруу долбоордук ыкманы колдонуу аркылуу окутуунун бирден-бир максаты болуп эсептелет. Долбоордук ыкма ар тараптуу максатты көздөө менен бирге эле - окуучулардын физикалык жана психологиялык ден-соолугун чыңдоодо да өз таасирин жана натыйжасын бере алат. Окуучулар командада активдүү мүнөздө баарлашууну үйрөнүшөт. Натыйжада, алардын эмоционалдык көтөрүлүшү өзүлөрүнүн "Менин" чыңдоого жардам берет. Бул окуучулар комплекстери менен күрөшүүгө жардам берген ыкма. Бул, ө Заманбап билим берүү технологияларын бүгүнкү күндө долбоордук ыкмасыз элестетүү мүмкүн эмес. Учурда мектептерге инновациялык технологияларды киргизүү приоритеттүү болуп саналат. Бул иш-аракет окуучунун сапаттык жактан башкача, өнүккөн инсандыгын калыптандырууга багытталган. Жаңы мамлекеттик стандарттар да ушуну талап кылат.

Долбоор - (лат.сөзүнөн алынган -алдыга карай "брошенный вперед") **белгилүү ишти пландоо** деген маанини берет. Сөзмө-сөз которгондо "**долбоор**" "алдыга ыргытылган" дегенди билдирет. Иштин мындай формасы азыркы мектептерде кеңири колдонулуп, мугалимге мектеп окуучуларында туура социалдык позицияны калыптандырууга мүмкүндүк берет. Чыгармачыл технологиялык долбоорлордун бардык темалары пландаштыруу көндүмдөрүн алууга, чыгармачылыкты ачууга, шыктанууга жана индивидуалдыкты өнүктүрүүгө багытталган.

«**Долбоор**» термини билим берүү иш-чараларын гана эмес, ар кандай чөйрөлөргө да тиешелүү болушу мүмкүн, «изилдөө иши» термини долбоор ишинин бир түрү болуп саналат, инженердик-конструктордук долбоорлоо продуктусу (жыйынтыгы) жок болушу мүмкүн.

«**Долбоор**» – окуучулардын маселелерди чечүүдө өз алдынча ишмердүүлүгүн колдоо технологиясы, убакыттын жана ресурстун чектелүү шарттарында уникалдуу натыйжаларга жетишүүгө багытталган өз ара байланышкан иш-аракеттердин жыйындысы.

Долбоордун түрлөрү болуп төмөнкүлөр эсептелет:

1. Изилдөөчүлүк долбоор - лабораториялык , эксперимент , моделдештирүү, социалдык суроо жүргүзүү;

2. Информациялык (маалыматтык) долбоор-кандайдыр бир информацияны анализдеп жыйынтыктап алып чыгуу;

3. Чыгармачылык долбоор-эркин чыгармачылыктын жыйынтыгын ар кандай жол менен алып чыгуу;

4. Ролдук оюн долбоор - адабий. тарыхый каармандардын ролу, диалогу менен алып чыгуу М:сот, закон келишим түзүү жана башка

5. Практикага багытталган долбоор-бул кандайдыр бир заказдын негизинде же социалдык кызыкчылыктын максатын чечүү үчүн коюлган тапшырманы чечүү.

Бул классификацияда долбоордук ыкмаларды ишке ашыруу аркылуу мугалим менен окуучулардын өз ара аракеттенүүсүнүн формасы жана өз билимин өз алдынча куруу

жөндөмү менен байланышкан. Мында тарбиялык милдеттер иш-чаранын мазмунуна киргизилет. Окуу процессинде көңүл ачуучу, театралдык, ишкердик, ролдук, компьютердик оюндар көп колдонулат.

Долбоордук ыкмасы- проблеманын болушун аныктаган жана аны чечүүчү ыкма. Мугалим бул жерде кеңешчи жана консультант. Долбоорду иштөө алдында мугалим маалымат пакетин даярдайт. Мында долбоордун темасы, максаты, милдеттери көрсөтүлөт. жана алар окуучуларга көрсөтүлөт. Адабият тандоого көмөк көрсөтөт. Ошондой эле өзүн-өзү текшерүү үчүн суроолор да берилет. Эгерде топтогу окуучулардын интеллекти ар түрдүү болсо, тапшырма жекече түрдө берилет.

Долбоор ыкмасы азыркы учурда башталгыч мектептен баштап колдонулуп жатат. Анын милдети - маселени кылдат иштеп чыгуу жолу менен коюлган максатка жетүү, ал акыры белгилүү бир жол менен формалдаштырылган реалдуу практикалык натыйжа менен аякташы керек.

Мектептеги долбоордук ыкмасы негизинен окуучулардын белгилүү бир билимди өз алдынча алуусун камсыз кылууга, реалдуу жашоого тиешелүү же изилденүүчү предметке байланыштуу болгон практикалык маселени чечүүгө шыктануусуна багытталган.

Акыркы учурда, мугалимдин максаты, көбүнчө, окуучуларды жаңы маалыматтарды издөөгө өз алдынча умтулууга, шыктанууга үйрөтүү.

Долбоор ыкмасы Батышта көптөн бери колдонулуп келгенин айтуу зарыл. Мисалы, Германиянын көптөгөн мектептеринде бул дээрлик окутуунун негизги жолу. Россияда долбоордук ыкмасы өткөн кылымдын башынан бери белгилүү, бирок 30-жылдары ага тыюу салынган. Бул технология 80-жылдардын аягына чейин, 50 жылдан ашык колдонулган эмес. Азыркы учурда, анын натыйжалуулугу улам барган сайын көбүрөөк популярдуулукка ээ болуп жатат.

Долбоордук ыкма окуучулардын когнитивдик көндүмдөрүн өнүктүрүүгө, маалымат мейкиндигинде навигацияга жана өз алдынча өз билимин формулировкалоого жана билдирүүгө өбөлгө түзөт. Окутуунун бул ыкмасын билим берүү процессине киргизүү үчүн окуучулар кандай конкреттүү тапшырмаларды ала алышат?

Долбоордук ыкмасы бардык предметтик сабактарда колдонулат. Алсак, информатика сабагында кеңири колдонулат. Ал эми бул предмет башталгыч класстан баштап заманбап мектепте окутула баштагандыктан, окуучуларды кичинекей кезинен эле маселенин үстүндө өз алдынча иштөөгө үйрөтүү керек. Бул ыкманын **маңызы** анын прагматикалык колдонулушу болуп саналат. Окуу, биринчи кезекте, акыркы натыйжага болгон кызыгуу менен түрткү болот. Бул ыкма пайдалуу, анткени ал кээ бир маселелерди чечүүдө жардам берет, кээде өтө маанилүү, кээде окуучулар үчүн жөн гана көңүл ачууну берет.

Жыйынтыктап айтканда, жогорку класстын окуучуларына англис тилин окутуу процессинде түшүнүктөрдү окуучулардын реалдуу мүмкүнчүлүгүнө ылайык калыптандыруу, алардын өз алдынчалыгын өстүрүү жана билимдерин системалуу денгээлдеп текшерүүнү жогорку даражада долбоордук ыкманын алкагында уюштуруу - бүгүнкү күндүн талабына жооп бергендик болот.

Ошентип, «**долбоордук ыкма**» – илимдин, техниканын жана технологиянын ар кандай чөйрөлөрүндөгү билимдерди жана көндүмдөрдү интеграциялоо, окутуунун түрдүү ыкмаларын жана каражаттарын колдонуу менен маселени чечүү; маселени деталдуу иштеп чыгуу жана тигил же бул жол менен реалдуу практикалык натыйжаны алуу аркылуу дидактикалык максаттарга жетүү жолу; окуучулардын муктаждыктары жана кызыкчылыктарынан, шыгынан, алардын жаш жана жеке өзгөчөлүктөрүнөн келип чыккан

педагогикалык технология ошону менен бирге окуучулардын өз алдынча чыгармачылык активдүүлүгүнө түрткү бере турган ыкма болуп эсептелет.

Колдонулган адабияттар

1. Ахмадалиева С. М. Project activities in English lessons // Молодой ученый. – 2016. – №3. – С. 779-781.
2. Боровлева А.В. Проектный метод – как средство повышения качества образования // Управление ДОУ. – 2006. - №7.
3. Веракса Н.Е. Проектная деятельность дошкольников. Пособие для педагогов дошкольных учреждений / Н.Е.Веракса, А.Н.Веракса. - М.: Мозаика-Синтез, 2008.- 112 с.
4. Виноградова Н.А. Образовательные проекты в детском саду. Пособие для воспитателей и родителей / Н.А.Виноградова, Е.П.Панкова. - М.: Айрис- Пресс, 2008. – 208 с.
5. Евдокимова Е.С. Технология проектирования в ДОУ / Е.С.Евдокимова. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 64 с. 6. Ерофеева Н.Ю. Проектирование педагогических систем / Н.Ю.Ерофеева // Журнал «Завуч». – 2000. - №3.
7. Журавлева В.Н. Проектная деятельность старших дошкольников. Пособие / В.Н.Журавлева. - Волгоград: Учитель, 2011. – 302 с.
8. Кудрявцева А.И. Педагогическое проектирование как метод управления инновационным процессом в ДОУ / Под общ. ред. Г.Д.Ахметовой // Проблемы перспективы развития образования. - Пермь: Меркурий, 2011. - С.80-84.
9. Кузнецова А.А. В помощь специалистам Центра «Проект шаг за шагом». Методическое пособие / А.А.Кузнецова, И.В.Матвеева. – Ярославль: Методическое отделение Центра «Наставник», 2009. - 40 с. 19
10. Майер А.А. Управление инновационными процессами в ДОУ: Методическое пособие / А.А.Майер. – М.: ТЦ «СФЕРА», 2008. – 128 с.
11. Пахомова Н.Ю. Проектное обучение - что это? / Н.Ю.Пахомова. // Методист. -2004. №1. – С.42.